

Stora Gungans väg 2
122 62 Enskede
Stockholm
info@talita.se

YTTRANDE
2024-03-19

Ju2023/02590

Justitiedepartementet
Ju.remissvar@regeringskansliet.se
Ju.L5@regeringskansliet.se

Remissvar: Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön (SOU 2023:80)

Inledning

Talita tackar för möjligheten att få yttra sig över betänkandet "Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön" (SOU 2023:80). Talita är en ideell organisation som erbjuder stöd och hjälp till kvinnor som utnyttjats i prostitution, pornografi och människohandel för sexuella ändamål. Vi arbetar förebyggande, uppsökande och rehabiliterande, både i Sverige och utomlands.

Genom vår tjugoåriga verksamhet, där vi erbjudit stöd till kvinnor som blivit utsatta för prostitution, har vi mött många som även har varit offer för sexuell exploatering i pornografiska sammanhang. Vissa har vittnat om att de filmats under sexköp avsett för pornografiska ändamål, andra har drabbats av människohandel inom porrindustrin, och ytterligare andra har själva sålt pornografiskt material. Det är denna omiskännliga koppling mellan pornografi och prostitution som ledde oss till att för flera år sedan utvidga vår verksamhet till att även omfatta stöd till kvinnor exploaterade i pornografins värld.

I linje med detta har Talita initierat och genomfört flera forskningsprojekt. Vi var bland de första att granska och kartlägga den svenska porrindustrin, vilket resulterade i rapporten "Syns man inte finns man inte – en inblick i den svenska porrindustrin".¹ Sedan den rapporten har vi genomfört över 100 personliga intervjuer med individer som filmats för pornografiproduktion, varav vissa nu har genomgått vårt rehabiliteringsprogram. De erfarenheter och röster vi tagit del av utgör grunden för detta remissvar. Vi stödjer oss även på utredningen "Sexuellt utnyttjade i pornografiska syften" (SOU 2023:98), där vår forskningsledare Meghan Donevan deltagit som expert, samt den senaste forskningsrapporten "Osynliga brottsoffer - en intervjustudie bland personer som filmats eller fotograferats för pornografiproduktion", författad av Donevan och hennes kollegor vid Marie Cederschiöld högskola.

¹ Talita. (2019). *Syns man inte finns man inte – Inblick i den svenska porrindustrin*. https://assets-global.website-files.com/5dca82ba9193d035ec4bb598/642c7292131dd647982c7c26_Rapport_synsmaninte_finnsmaninte_SV.pdf

I detta remissvar har Talita valt att koncentrera sig på de delar av utredningen som är av särskild relevans för de flickor och kvinnor som vi möter i vår dagliga verksamhet.

Sammanfattning

Talitas gedigna erfarenhet av att erbjuda stöd till kvinnor i prostitution, i alla dess former, har entydigt påvisat att kommersiell pornografi inte kan särskiljas från andra typer av prostitution. Det handlar om dokumenterad prostitution där sexuella handlingar utförs mot betalning, med den skillnaden att en kamera dokumenterar sexköpet. Vår forskning och erfarenhet visar att vägen in i pornografin ofta är densamma som in i prostitution, karakteriserad av övergrepp, fattigdom och psykosociala problem. Prostitutionens konsekvenser är djupt allvarliga för de drabbade, oberoende av om det sker inför en kamera eller ej, och inkluderar PTSD, kroniska sjukdomar, dissociation med mera. Trauman som uppstår då ens prostitution dokumenteras och sprids kan dock vara än mer ödeläggande, eftersom materialet blir permanent tillgängligt på internet. Dessa erfarenheter bekräftas av såväl svensk som internationell forskning, exemplifierat av utredningen "Sexuellt utnyttjade i pornografiska syften", SOU 2023:98.

Den senaste forskningsrapporten "Osynliga brottsoffer"², framtagen av forskare vid Marie Cederschiöld högskola på uppdrag av nämnda utredning, drar slutsatsen att skadan och allvaret vid sexuella handlingar mot ersättning är jämförbara, oavsett om handlingarna är digitala eller fysiska. Studien poängterar vikten av att behandla sexuell exploatering på digitala plattformar med samma allvar som fysiska sexköp, för att säkerställa att alla brottsoffer får adekvat skydd.

Vi på Talita är tacksamma för att utredningen har identifierat och erkänt detta behov. Vi välkomnar förslagen som tydliggör definitionen av sexköp och därigenom vidgar tillämpningsområdet för sexköpslagen. Vår forskning och praktiska erfarenhet understödjer slutsatsen att sexköp på distans har konsekvenser jämförbara med dem som följer av fysiskt sexköp. Dessutom innebär spridning av dokumenterad prostitution på nätet en permanent skada eftersom materialet alltid finns kvar och offrens fruktan för att bli igenkända och stigmatiserade. Utredningens förslag att utöka den rättsliga regleringen av 'köp av sexuell tjänst' till att även inkludera handlingar som utförs på distans är ett viktigt steg för att säkerställa att samhällets skydd, stöd och vård omfattar alla brottsoffer, oavsett var brottet har begåtts, om brottet har dokumenterats, och om det har spridits.

Dock ifrågasätter vi starkt utredningens avgränsning mellan vad som kallas 'traditionell pornografiproduktion' och distansbaserat sexköp. Vårt remissvar pekar på hur denna avgränsning gynnar porrproducenternas intressen framför offrens, trots att producenterna har en dubbelroll som både köpare och hallick, där de i första instans betalar för sexuella handlingar och i andra instansen tjänar pengar på det dokumenterade sexköpet. Att pornografiskt material som produceras för allmänheten, snarare än för enskilda köpare, undantas från straffansvar tar inte

² Donevan, M., Jonsson, L., & Svedin, C. G. (2023). *Osynliga brottsoffer: Intervjustudie bland personer som blivit filmade eller fotograferade för pornografiproduktion*. <https://esh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1819066&dswid=5854>

hänsyn till offer och överlevandes vittnesmål om att det mest traumatiska med att deras betalda sexuella handlingar dokumenteras är just att det sprids till allmänheten.

Dessutom problematiserar vi förslaget att prenumerationer på sajter som OnlyFans ska undantas från straffansvar. Vi manar beslutsfattare att kritiskt omvärdera dessa slutsatser och förslag, för att garantera att sexköpslagen omfattar alla typer av betalda sexuella handlingar, att förövare ställs till svars, och att alla offer för sexuellt våld och exploatering erhåller det skydd de behöver.

Talita motsätter sig utredningens bedömning att behålla koppleribrottet undantaget från kravet på dubbel straffbarhet. Vi anser att det redan råder en bred internationell och europeisk konsensus om kopplerilagstiftningen. Med detta som grund bör Sverige fortsätta att vara ett föregångsland i arbetet mot prostitution, koppleri, människohandel och andra former av mäns våld mot kvinnor.

3.12 Det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar av barn i åldern 15–17 år särskilt i förhållande till köp av sexuell handling

Utredningens förslag: Bestämmelsen i 6 kap. 4 § brottsbalken som gäller *våldtäkt mot barn* ändras på så sätt att en ny punkt förs in i det andra stycket. Den nya punkten avser gärningar där gärningsmannen, i annat fall än som avses i den nuvarande regleringen i andra stycket eller 1 §, utnyttjar att ett barn under 18 år på grund av psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Ändringen innebär att paragrafens första stycke även gäller för sådana fall som den nya punkten avser.

Bestämmelsen i 6 kap. 6 § brottsbalken som gäller *sexuellt övergrepp mot barn* ändras på så sätt att hänvisningen i första stycket till 4 § andra stycket även omfattar den utvidgade regleringen i 4 § andra stycket andra punkten.

Bestämmelsen i 6 kap. 9 § brottsbalken som gäller *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* behålls men uttrycket ”i annat fall än som avses förut i detta kapitel” tas bort så att bestämmelsen inte längre är subsidiär till de tidigare bestämmelserna i kapitlet.

Talita välkomnar förstärkningen av barns rättsskydd genom det föreslagna tillägget i brottsbalkens 6 kap. 4 § gällande våldtäkt mot barn. Vidare stöder vi den förbättrade definitionen av sexuella övergrepp mot barn som ett avgörande framsteg i lagstiftningen. Vår långvariga erfarenhet visar att tidig exponering för sexhandel, särskilt mellan 15 och 17 års ålder, ofta leder till vidare utsatthet. Genom dessa lagändringar kan vi effektivare skydda barn mot exploatering.

Samtidigt ifrågasätter vi bibehållandet av 6 kap. 9 § om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Betalning för sådana handlingar förstärker en oacceptabel maktobalans och undergräver barnets autonomi. Ett barn som utnyttjas inom prostitution bör alltid anses falla under den strängare våldtäktslagstiftningen. Vi argumenterar för en lagstiftning som entydigt

skyddar barn från sexuell exploatering utan reservationer, och lämnar inget utrymme för rättsliga gråzoner som kan utnyttjas av förövare.

En ytterligare synpunkt vi skulle vilja förmedla är behovet av att överväga att tillämpa dessa förslag och lagändringar inte bara på barn, utan också på vuxna. De särskilda sårbarheter som listas i det föreslagna andra stycket – psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet – försvinner inte dagen man fyller 18. I rapporten "Osynliga brottsoffer" fann forskarna till exempel att fler än hälften av de intervjuade hade funktionsnedsättningar, oftast en NPF-diagnos såsom autism och ADHD. Dessa kvinnor förklarade hur diagnoserna påverkade inte bara deras förmåga att värna sin sexuella integritet, utan även deras möjlighet att tillgå ett alternativt levebröd för att kunna lämna prostitution – en utmaning som fortsatte in i vuxenlivet.

Sedan länge har det funnits en diskussion om att personer som utsätts för sexköp ska få målsägandestatus. Genom att utvidga det föreslagna nya stycket till att även inkludera vuxna, skulle detta möjliggöra för de som lider av flera och allvarliga sårbarheter, och som har blivit grovt utnyttjade, att få tillgång till ytterligare skydd och att rättvisa upprättas genom målsägandestatus.

3.13 Det straffrättsliga skyddet vid köp av sexuella handlingar som utförs på distans

Utredningens förslag: Bestämmelsen i 6 kap. 11 § första stycket brottsbalken ändras så att den – i stället för att avse den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning – avser den som *förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att gärningsmannen ska delta i handlingen eller att handlingen ska visas för gärningsmannen*. Brottsbeteckningen bör samtidigt ändras till *köp av sexuell handling*.

Bestämmelsen i 6 kap. 12 § första stycket ändras så att den – i stället för att avse den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning – avser den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella handlingar på det sätt som avses i 11 §.

Gällande förändring av brottsbenämningen till 'köp av sexuell handling'

Talita välkomnar och stödjer förändringen i brottsbeteckningen till 'köp av sexuell handling'. Osäkerheten kring definitionen av sexköpsbrottet har tidigare försvårat polisarbete och lämnat många offer utan nödvändigt skydd och stöd. Vidare är det problematiskt att brottet kategoriseras som en 'sexuell handling' i fallen med barn, och att det vid myndighetsålder omdefinieras till 'en tjänst'. Sådan terminologi underminerar den svenska ståndpunkten där sexköp betraktas som ett allvarligt brott och sänder förvirrande signaler till såväl offren som till andra instanser, däribland Skatteverket, vilket nu hanterar prostitution som om det vore ett arbete. Denna förtydligande ändring förbättrar rättssäkerheten och stärker skyddet för de drabbade.

Gällande utvidgning av 6 kap. 11 och 12 §§ brottsbalken till att omfatta sexuella tjänster som utförs på distans

Talita ger vårt fullständiga stöd till att definitionen av 'köp av sexuell tjänst' utvidgas till att även inkludera handlingar digitalt utförda sexuella handlingar. Vår forskning och praktiska erfarenhet av att stödja individer utsatta för digital prostitution bekräftar också behovet av denna lagändring. Sexköp på distans har konsekvenser som är jämförbara med dem som följer av fysiskt sexköp. Oavsett var sexköpet sker är det tydligt att de sexuella handlingarna inte är ett uttryck för individens egen lust och sexualitet - tvärtom gör de allt de kan för att stänga av och distansera sig genom dissociation, droger och alkohol, och andra överlevnadsstrategier.

Dessutom innebär spridning av dokumenterad prostitution på nätet en permanent skada genom materialets "odödlighet" och offrens fruktan för att bli igenkända och stigmatiserade.

Konsekvenserna av digitala sexköp, särskilt då dessa handlingar dokumenteras och sprids online, kan vara minst lika traumatiserande som traditionellt 'sexköp' och kräver därför likvärdigt skydd under lagen. Denna ståndpunkt stöds av nationell och internationell forskning, som återfinns i SOU 2023:98. Utvecklingen är också i linje med den rättsliga utvecklingen i andra sexualbrottskategorier, som våldtäkt och sexuella övergrepp, där brott som utförs på distans nu inkluderas. Det är av yttersta vikt att sexköpslagstiftningen anpassas till den digitala arenan för att erbjuda skydd mot nya former av exploatering.

Vi uttrycker dock stark oro över utredningens avgränsning mellan 'traditionell pornografiproduktion' och distansbaserat sexköp. Utredningen nämner 'laglig pornografi' och likställer detta med 'traditionell pornografiproduktion', utan att ge en tydlig definition av vad pornografi är och innebär. Den 'traditionella pornografiproduktionen' som vi känner till är där en eller flera män rekryterar unga kvinnor och flickor med tidigare utsatthet och andra psykosociala bakgrundsfaktorer, betalar dem för att utföra sexuella handlingar framför en kamera, och sedan sprider materialet utan medverkandes kontroll. Dessa inspelningar innehåller ofta våldsamma inslag och handlingar som inte går att samtycka till, med tanke på bakgrundsfaktorer och rådande omständigheter, vilket leder till lidande och medför ett flertal konsekvenser för kvinnorna och flickorna. Att detta skulle undantas från det direktiv som innehåller regelverket om sexköp och koppleri är enligt vår mening att öppna för att dessa handlingar är lagliga samtidigt som det osynliggör offrens erfarenheter. Porrproducenten, som både betalar för och profiterar på dessa handlingar, agerar i verkligheten i en dubbel roll som både sexköpare och hallick. Det är därför problematiskt att förslaget antyder att en porrproducent kan undgå straffansvar.

Utredningen har korrekt identifierat ersättningsens centrala roll i dessa sammanhang men skapar en problematisk åtskillnad mellan material som är avsett för enskilda köpare och för allmänheten. Ur ett brottsofferperspektiv är denna distinktion problematiskt. Det avgörande bör vara att sexuella handlingar har utförts mot ersättning, vilket placerar köparen i en maktposition oavsett spridningens avsedda mottagare. Viktigare än syftet med spridningen är maktdynamiken och att ersättningen gör att man pressas till att utföra sexuella handlingar som man annars inte skulle vilja, vilket leder till djupgående psykiska och fysiska konsekvenser. Utredningens uppfattning om att spridning av sexuella handlingar mot ersättning till allmänheten är mindre

skadligt än om det är avsett för en enskild sexköpare är starkt missvisande. Det är spridningen till allmänheten, snarare än till enskilda köpare, som ofta upplevs som mest traumatiserande för offret.

Vi anser att utredningens formulering av laglig/traditionell pornografi bidrar till osynliggörande av några av de redan mest utsatta flickor och kvinnor. Genom att exkludera 'traditionell pornografiproduktion' skapas dessutom ett rättsligt kryphål som potentiellt låter förövare undvika ansvar. Detta ger ett brett spektrum av gärningsmän möjligheten att begå brott under förevändningen att handlingarna utförs för 'allmänheten', vilket kan leda till att de undkommer straffansvar. En sådan bestämmelse medför allvarlig rättsosäkerhet, där intentionen att distribuera material till 'allmänheten' kan missbrukas för att rättfärdiga sexuella övergrepp som annars skulle leda till straff. Detta är en olämplig standard som underminerar lagstiftningens syfte att skydda individer från att bli exploaterade. Om gärningsmannen kan presentera sitt agerande som riktat mot en bredare publik, riskerar vi att förbise offrets upplevelser och de reella konsekvenserna av handlingarna.

Ta till exempel ett rättsfall som berörde en kvinna, vilken på grund av en kombination av de särskilda sårbarheter som nämnts i det föreslagna tillägget till bestämmelsen i 6 kap. 4 § brottsbalken, blev exploaterad av en individ benämnd som 'porrproducent'. Kvinnan, som led av aktivt missbruk, psykisk ohälsa och en skuld känsla efter att ha offrat sig själv för en nära vän – förhållanden som starkt påminner om människohandel – utnyttjades fullständigt av porrproducenten. Denne övertalade henne att delta i sexuella handlingar under förespegligen av 'pornografiproduktion', koordinerade möten mellan henne och sexköpare, och mottog betalning från dessa. Även om tingsrätten konstaterade att han uppfyllde kriterierna för både koppleri och våldtäkt, kom hovrätten fram till slutsatsen att "mötets syfte var att inspela en film" och att detta skedde inom ramen för ett gemensamt bolag. Talita har belyst hur detta domstolsbeslut sänder helt felaktiga signaler, inte bara till offren – genom att antyda att brott kan undgå bestraffning om det sker inom ramen för pornografi – utan även till förövarna, som får intrycket att närvaron av en kamera och ett påstått 'syfte' att producera material för allmänheten kan befria dem från straff och ansvar.³ Denna situation är helt oacceptabel och representerar ett flagrant misslyckande i att skydda samhällets mest utsatta individer. Det är viktigt att vi lagstiftar så att alla former av sexköp omfattas (oavsett 'syfte') för att förhindra framtida missbruk av detta slag. Vidare bör, som tidigare föreslagits, det nya stycket som behandlar våldtäkt och sexuella övergrepp utvidgas för att gälla alla, oavsett ålder. Om det föreslagna tillägget till 6 kap. 4 § brottsbalken hade tillämpats i det aktuella målet, skulle det ha varit uppenbart för hovrätten att kvinnan utsattes för grovt utnyttjande.

Vi vill även ifrågasätta utredningens beslut att inte inkludera abonnemang på plattformar som OnlyFans i deras förslag angående utvidgningen av brottet köp av sexuell tjänst. Ett av huvudsyftena med sexköpslagen är att minska efterfrågan genom att kriminalisera köparens handlingar, eftersom det är just denna efterfrågan som driver hela industrin. Tyvärr misslyckas betänkandet helt med att adressera efterfrågans omfattning genom att undanta abonnemang på

³ Sander, A., & Appelqvist, J. (Maj 2023). "Porr ska inte skydda hallickar från straff." *Svenska Dagbladet*, <https://www.svd.se/a/3EzGLA/talita-porr-ska-inte-skydda-hallickar-fran-straff>

plattformar som OnlyFans. Att enbart begränsa köparens möjligheter att göra specifika beställningar är inte tillräckligt för att ta itu med problemets kärna. Det återstår fortfarande ett betydande utrymme på pornografiska webbplatser att lämna recensioner och kommentarer som kan påverka säljarens beteende. Vidare spelar prenumerationer på plattformar som OnlyFans en avgörande roll i att bestämma efterfrågan; varje betalning, oavsett storlek, tvingar indirekt personer att utföra sexuella handlingar de annars inte skulle göra, vilket leder till många negativa och allvarliga konsekvenser för den som utsätts. Detta understryker behovet av en mer omfattande lagstiftning som tar hänsyn till alla former av ekonomiska transaktioner som bidrar till fortsatt sexuell exploatering.

För att garantera ett robust straffrättsligt skydd måste lagstiftningen vara tydlig och omfattande nog att förhindra att förövare utnyttjar tvetydigheter till sin fördel. Det är av största vikt att lagstiftningen tydligt återspeglar principen att alla former av sexuellt utnyttjande, oavsett var brottet begås och oavsett om det finns en kamera i rummet eller inte, är brottsliga och att offren ges fullständigt skydd enligt lagen. Endast genom en sådan lagstiftning kan vi skapa ett samhälle där brottsoffrens rättigheter respekteras och där förövarens möjligheter att undgå ansvar begränsas.

3.14 Det straffrättsliga skyddet vid koppleribrott begångna från utlandet

Utredningens bedömning: Koppleribrottet bör inte undantas från kravet på dubbel straffbarhet i 2 kap. 5 § brottsbalken.

Talita delar inte utredningens bedömning om att koppleribrottet fortsatt bör undantas från kravet på dubbel straffbarhet. Utredningen framhåller bristande samsyn som grund för sitt förslag, men vi betonar att det redan existerar en tillräcklig global och europeisk samstämmighet gällande kopplerilagstiftning.^{4 5 6} Argumentet om brist på samsyn, som används i diskussionen om sexköp, bör därför inte appliceras på koppleri.

Utredningen belyser det tydliga sambandet mellan prostitution och människohandel, samt att enighet om kriminalisering av sexköp ökar eftersom många länder följer Sveriges exempel. Denna enighet framgår tydligt i internationella konventioner som FN:s kvinnokonvention, där artikel 6 uppmanar medlemsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av prostitution och människohandel av kvinnor. EU:s ställningstaganden,

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution_in_Europe

⁵ <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-where-prostitution-is-legal>

⁶ European Parliament. (2021). Directorate-General for Internal Policies of the Union, Di Nicola, A., *The differing EU Member States' regulations on prostitution and their cross-border implications on women's rights*. <https://data.europa.eu/doi/10.2861/467006>

såsom Honeyball-resolutionen⁷ samt en nyligen antagen rapport om prostitution,⁸ understryker att stater bör minska efterfrågan och skydda de utsatta inom prostitution. Att kriminalisera koppleri även utomlands är en sådan åtgärd som ligger i linje med våra löften och den svenska modellens anda.

Stockholm 2024-03-19

Anna Sander, grundare och verksamhetsledare, Talita

Josephine Appelqvist, grundare och verksamhetsledare, Talita

Underlaget är framtaget av Meghan Donevan, forskningsledare, Talita

⁷ European Parliament. (2014). REPORT on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality 3.2.2014 - (2013/2103(INI)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2014-0071_EN.html

⁸ European Parliament. (2023). REPORT on the regulation of prostitution in the EU: its cross-border implications and impact on gender equality and women's rights. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0240_EN.html

30.8.2023 - (2022/2139(INI)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0240_EN.html